

HAREID KOMMUNE

KLIMAPLAN FOR HAREID KOMMUNE 2009 – 2013

KOMMUNEDELPLAN

Godkjent av kommunestyret den 01.10.09

i sak PS 50/09

Forord

Ein klimaplan er viktig for å kartlegge utfordringar og potensial for forbetringar i kommuneorganisasjonen. Planen skal gi politikarar og administrasjonen eit kunnskapsgrunnlag og eit verktøy å arbeide med, og skal også vere eit verktøy for å involvere både privat og frivillig sektor i kommunen som samfunn.

Gjennom planarbeidet har vi fått oversikt over utfordringar og tiltakspotensial kommunen har som organisasjon, for å ta tak i eigne klimautfordringar. Nokre av tiltaka krev politisk vilje og økonomiske prioriteringar, andre er eit spørsmål om å bryte vaner og endre tankegang.

Planen er kalla ein *Klimaplan*, og har hovudfokus på status, utfordringar og tiltak retta mot utslepp av klimagassar innan kommunen.

Klimaplanen vil inngå i planverket til kommunen som kommunedelplan og vert å rullere kvart 4. år. Første rullering vil vere i 2013.

Vi har ei von om at planen er lesarvenleg også for næringsliv og innbyggjarar, og at desse gjennom samarbeid med kommunen vil gjere ein felles innsats for klimautfordringane framover.

Samandrag

Status utfordringar og muligheiter i Hareid kommune

Hareid kommune har gjennom fleire år hatt stor fokus på energibruk i eigen bygningsmasse. Som eit ledd i å vidareføre dette, har kommunen i samband med klimaplanarbeidet fått gjennomført ei grovkartlegging av ytterlegare enøk-potensial i kommunal eigedom. Kommunen har truleg eit lønsamt sparepotensiale på over 15%. Potensialet hos private og i næringslivet er truleg minst like stort. Ein kan nytte fornybare energikjelder som varme frå omgjevnadane (med varmepumpe), solvarme og bioenergi i langt større grad enn i dag. For å nytte desse fornybare energiformene lokalt, er ein avhengig av vassborne varmeanlegg i bygg og distribusjon i form av nær- eller fjernvarmeanlegg. Kommunen har også ei utfordring i å få næringslivet på bana, då mange av tiltaka må gjennomførast i deira regi. Der er ein del bruk av olje i industrien i Hareid kommune. Det meste av denne bør ein fase ut og erstatte med fornybare energikjelder.

Gjennom Søre Sunnmøre Reinhaldsverk, har Hareid kommune henteordning på tre avfallsfraksjonar; restavfall, plast og papp/papir. Det er gjennomsnittleg for Møre og Romsdal, men ein mindre enn landsgjennomsnittet, som er fire. Ordninga er velfungerande.

Som tenesteprodusent er kommunen å rekne som både innkjøpar, produsent og forbrukar. I desse rollene kan kommunen både medverke til konkret forbruksreduksjon og tene som eit føredøme for innbyggerane i desse spørsmåla. Kommunen har gode høve til å nytte innkjøpsordninga i SSIS til å stille miljøkrav til leverandørar, og å ha god kompetanse på korleis slike krav skal utformast i anbudsprosessar.

Transportsektoren stod i 2006 for i underkant av 40 % av klimagassutsleppa i Hareid kommune, målt i CO₂-ekvivalentar. Kommunen kan i størst grad påverke dei korte reisene. Gjennom god areal- og transportplanlegging, kan kommunen sjølv gjere mykje for å endre reisevanar lokalt. For reduksjon av anna transportarbeid er det viktig å gå i dialog med regionale og nasjonale styresmakter, mellom anna når det gjeld kollektivtilbod og gjennomgangstrafikk. Hareid har eit godt utbygd gang- og sykkelvegnett å bygge vidare på.

Enkelte sektorar ligg utafor verkeområdet til kommunen. Av dei totale utsleppa i kommunen kjem 17 % av utsleppa frå stasjonær forbrenning i industrien. I forhold til næringslivet og landbruket, er utfordringa til kommunen å kome i dialog, slik at ein kan gjere ein sams innsats. Hareid Næringsforum og landbruket sine interesseorganisasjonar vil vere ein viktig arena for samarbeid.

Viktige tiltak frå handlingsplanen

Handlingsplanen inneheld strategiar som er viktige for å nå måla i planperioden, og dei tiltaka som skal bygge opp under dette. Her presenterer vi døme på tiltak som ligg i handlingsplanen:

Energi

Kommunen skal

- etablere energileiing i eigen organisasjon
- gjennomføre alle lønsame enøk-tiltak i kommunale eigedomar
- konvertere minst 2 kommunale bygg frå el-varme til vassbore system med fornybar energi

Forbruk og avfall

Kommunen skal

- auke graden gjenvunne plast frå 7 kg til 10 kg per innbyggjar i året
- gjennom SSR sette i verk ulike informasjonstiltak overfor innbyggjarane
- ha spesielt fokus på opplegg i barnehage og skule, og bruke Søre Sunnmøre innkjøpsforum for å krevje klimavenlege løysingar i kommunale innkjøp

Transport

Kommunen skal

- stimulere barn og vaksne til å gå og sykle til/frå jobb og skule
- arbeide for å få på plass alternativ offentleg kommunikasjon i område med spreidd busetnad; bestillingskyss.
- legge inn klimakrav i kommunen sine innkjøp på transportsida, og vurdere elbil og hybridbil på linje med konvensjonelle løysingar

Landbruk og næringsliv

Kommunen skal

- aktivt samarbeide med Hareid Næringsforum om klimaspørsmål og klimatiltak for næringslivet
- legge inn klimaomsyn som kriterium for tildeling av midlar frå SMIL-ordninga

Innhald

Samandrag	3
1 Innleiing	5
1.1 Organisering av planarbeidet.....	6
1.2 Organisering av planen	7
2 Energi – stasjonær energibruk	8
2.1 Energibruk.....	8
2.1.1 Energikjelder og energibruk - status i Hareid kommune.....	9
2.1.2 Energibehov og effektiv energibruk i Hareid kommune	10
2.1.3 Fornybar energi - status i Hareid kommune	11
2.1.4 Bruk av lokale energiressursar i Hareid kommune.....	13
2.2 Mål innan energi.....	14
3 Forbruk og avfall	16
3.1 Status og utfordringar nasjonalt.....	16
3.2 Status og utfordringar i Hareid kommune	17
3.3 Mål knytte til avfall og forbruk i Hareid.....	20
4 Transport	22
4.1 Status og utfordringar nasjonalt.....	22
4.2 Status og utfordringar i Hareid kommune	22
4.3 Mål for arbeidet med klima og transport i Hareid kommune.....	24
5 Sektorvise tiltak	25
5.1 Næringsliv.....	25
5.1.1 Status og utfordringar nasjonalt	25
5.1.2 Status og utfordringar i Hareid kommune	25
5.1.3 Mål for klimaarbeid opp mot næringslivet i Hareid kommune	27
5.2 Landbruk.....	27
5.2.1 Status og utfordringar nasjonalt	27
5.2.2 Status og utfordringar i Hareid kommune	28
5.2.3 Mål for arbeid med klima og landbruk i kommunen	30
6 Handlingsplan	32
Kjelder	30

1 Innleiing

Utgangspunktet for å setje i gang eit arbeid med klimatiltak i kommunen, er å finne i slagordet ”Tenke globalt, handle lokalt”. I staden for å la seg lamme av alt vi ikkje kan gjere noko med, vil vi sette fokus på det vi kan endre; både i eigen verksemd i kommuneorganisasjonen, i næringslivet, og når det gjeld vanar og val blant innbygarane. Kommunane vil spele ei nøkkelrolle i høve til ulike typar klimatiltak. Dette vil m.a. kunne omfatte oppgåver og tiltak knytt til energiproduksjon, energidistribusjon (t.d. fjernvarme), energiforbruk, avfall og utslepp, næringsutvikling, transport og areal- og samfunnsplanlegging. Det er

påvist at kommunane sjølve kan påverke om lag 20 % av klimagassutsleppa i Noreg (Klimameldinga 2007:17.1).

1.1 Organisering av planarbeidet

Planarbeidet er gjennomført av fleire aktørar, både i og utafor kommunen. Innleiingsvis vil vi gjere greie for korleis planarbeidet har vore organisert, og kven som har vore involvert.

Arbeidet med klimaplan for Hareid kommune vart sett i verk etter **vedtak i formannskapet** den 21.02.08 – sak 21/08. Det vart samtidig vedtatt at formannskapet skulle fungere som **styringsgruppe** for planarbeidet, samt at to politiske representantar, ein representant frå ungdomsrådet og to frå administrasjonen skulle utgjere arbeidsgruppa for planarbeidet.

Planen er utarbeidd gjennom **deltaking i Klimaplanprosjektet**, i samarbeid med åtte andre kommunar i regionen.¹ Klimaplanprosjektet sin målsetting har vore at dei ni deltakarkommunane skulle utarbeide lokale klimaplanar, samstundes som ein registrerte klimautfordringar som ikkje lar seg løyse innafor kommunegrensene. I planprosessen vart det gjennomført ulike arbeidsmøte; fem felles arbeidssamlingar i Volda, tre møte på rådhuset i samarbeid med kontaktperson Susanne Moen Ouff og åtte interne møte i arbeidsgruppa. I tillegg er styringsgruppa halde orientert gjennom presentasjon i møte den 16.10.08, og kommunestyret vart invitert til orientering og diskusjon i samband med eit ope folkemøte den 11.02.09.

Arbeidsgruppa i kommunen har bestått av Inga Ishild Hareide, Annika Brandal (politisk oppnemnte), Merete Haddal Bjåstad (ungdomsrepresentant), Odd Arne Vikebakk og Hallvard Sæverud (administrativt oppnemnte). Hallvard Sæverud har i største delen av prosessperioden vore **kontaktperson** for arbeidsgruppa. Kai-Rune Bjørke overtok denne rolla frå 19.01.09. Arbeidsgruppa har stått for innsamling av kunnskapsgrunnlaget for utarbeiding av planen, og har kome opp med, vurdert og prioritert potensielle tiltak for planen. Gjennom deltaking på felles temsamlingar har dei heva eigen kompetanse på fleire felt knytte til klima og kommunen si handtering av utfordringane knytt til dette.

I organiseringa av planarbeidet, har det vore lagt vekt på kompetanseheving og erfaringsutveksling mellom Hareid kommune og dei andre deltakarkommunane. Politikerar og administrasjon har vore saman om å delta på fem fellessamlingar i Volda og har hatt fleire arbeidsmøte på eiga hand. Arbeidet har vore temabasert, med faglege innlegg på kvar samling knytte til eitt og eitt felt. Kvar tema er i etterkant følgt opp med arbeidsmøte der ein har sett på utfordringar og moglege tiltak for kommunen. Arbeidsgruppa har stått for innsamling av faktagrunnlaget for utarbeiding av planen, har kome opp med, vurdert og prioritert potensielle tiltak for planen, og har gjennom deltaking på samlingar, heva eigen kompetanse på fleire felt innafor tema klima og kommunen si handtering av utfordringar knytte til dette.

Planarbeidet er gjennomført med **direkte økonomisk støtte** frå Tussa Kraft AS, Enova, Husbanken region Midt-Norge, Møre og Romsdal fylke, Nordea,

¹ Deltakarane i planarbeidet har vore Hareid, Herøy, Hornindal, Sande, Sula, Ulstein, Vanylven, Volda og Ørsta.

Høgskulen i Volda og Kommunenes Sentralforbund. I tillegg har det vore stilt midlar til disposisjon for planarbeidet frå fleire hald.²

Prosjektgruppa for planarbeidet har hatt følgjande samansetning:

- Anders Tønnesen Møreforsking Volda
- Harald Lillebø Enøk-senteret
- Torgeir Mjønes Enøk-senteret
- Nathalie Homlong Høgskulen i Volda
- Nils Magne Magerøy Høgskulen i Volda
- Per Atle Røe Tussa Kraft
- Petter Bjørdal Volda og Ørsta reinhaldsverk
- Susanne Moen Ouff Møreforsking Volda
- Sveinung Dimmen Høgskulen i Volda

Fylket sin klimaplan er under utarbeiding

Møre og Romsdal fylke starta arbeidet med ein fylkesklimaplan hausten 2008, etter vedtak i fylkestinget den 11.12.07. Denne planen skal ”femne breitt”, det vil seie at ein skal gå gjennom heile breidda av fylket sine forvaltingsområde. Planen skal gjelde både fylket som organisasjon og fylket som samfunn” (Møre og Romsdal fylke 2008). Etersom Klimaplanprosjektet ligg før fylkesklimaplanen ”i løypa”, er ikkje Hareid kommune sin plan basert på denne, men prosjektgruppa har vore i jamleg kontakt med fylket undervegs i prosessen.

1.2 Organisering av planen

Kapittel 2-4 er basert på dei fire temaområda vi har hatt fokus på i planprosessen; stasjonær energibruk, avfall, forbruk og transport. Tema avfall og forbruk er samla i eitt kapittel. Kapitla er bygt opp om lag på same måte: først ein presentasjon av nasjonal status og utfordringa på området, sidan status og utfordringar i kommunen, så følgjer mål, strategiar og tiltak for det enkelte tema. Kapittel 2 skil seg noko frå dei andre, i og med at tema Energi er relativt stort i forhold til dei andre.

Kapittel 5 tar for seg næringsliv og landbruk, medan handlingsplanen som bygger på tiltak frå alle temaområda utgjer kapittel 6.

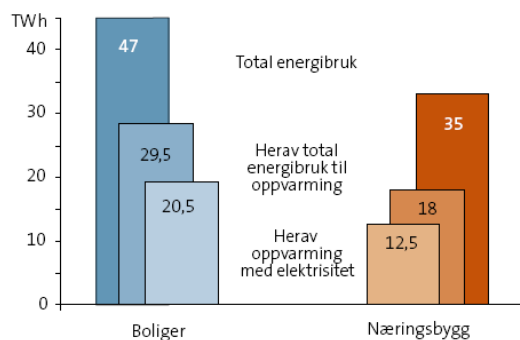
For meir utfyllande informasjon, finst det to vedlegg til planen (grunnlagsdokument).

² Høgskulen i Volda, Enøk-senteret, Volda og Ørsta Reinhaldsverk og Møreforsking Volda.

2 Energi – stasjonær energibruk

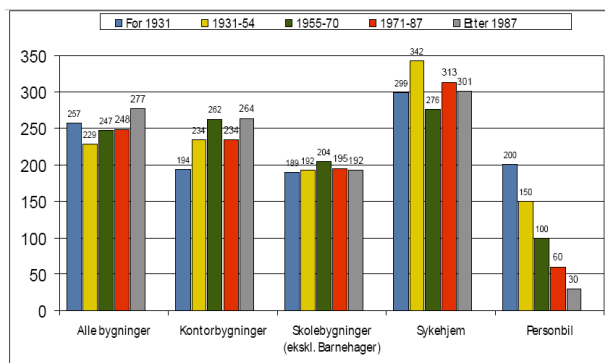
2.1 Energibruk

Energibruken til drift av norske bygg utgjorde i 2001 ca 82 TWh (milliardar kWh) i eit normalår, tilsvarende 38% av den totale Energibruken i landet utanom energisektoren. Ingen annan sektor har hatt større vekst i sin energibruk dei siste 30 åra enn bygg. Ved revidering av teknisk forskrift i 2007 blei krava til energibruk i driftsfasen skjerpa. Det same blei reglane for korleis energibruk i bygga skal utreknast. Det er usikkert kor stor skjerpinga vil vere i praksis.

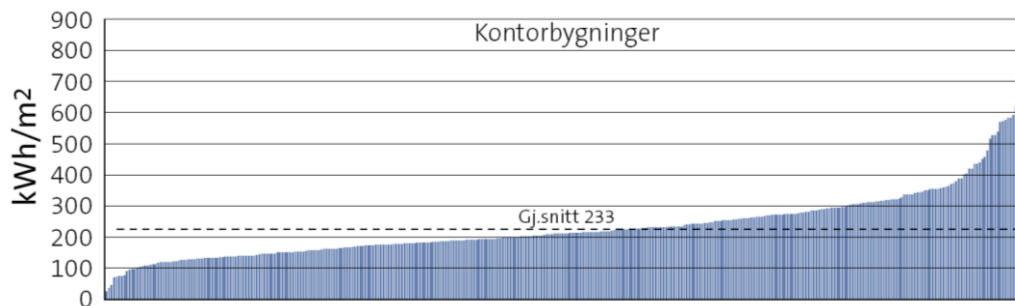
Figur 1: Energibruken i bygg i Norge i 2001. Totalt 38% av landet sin totale energibruk. Kjelde: Enova SF.

Sjølv om styresmaktene har prøvd å skjerpe krava i byggeføreskriftene med omsyn til energibruk ved kvar revisjon, har faktisk energibruk halde seg relativt stabil. Meir om dette i Grunnlag Energi.

Figur 2: Spesifikk energibruk (pr eining, kWh/m²) for bygg og bil siste hundre år. Kjelde: Enova.

Fleire årsaker spelar inn, der manglande fokus på energibruk kanskje er den viktigaste. Elles har aukande krav til komfort, auka oppvarma areal privat og fleire personar pr flate i næringsbygg også verka inn. Energibruken varierer svært mykje mellom ulike byggtypar, der bruksmønster og brukstype i tillegg til byggkonstruksjon, utgjer dei største forskjellane. Energibruken varierer frå vidaregåande skular med spesifikk energibruk (pr flate) på 166 kWh/m², til symjehallar med 507 kWh/m² (jf. Byggstatistikk 2007 frå Enova [her](http://www.enova.no), kjelde www.enova.no). For industri kjem produksjon i tillegg og gjer at energibruken varierer i endå større grad. Om ein ser på variasjon i energibruk innanfor ein og same byggtipe, er det også stort spenn.

Figur 3: Spesifikk temperaturkorrigert energibruk (kWh/m² oppvarma flate) i kontorbygg, 355 stykk. Median 233 kWh/m². Kjelde: Enova Byggstatistikk 2007.

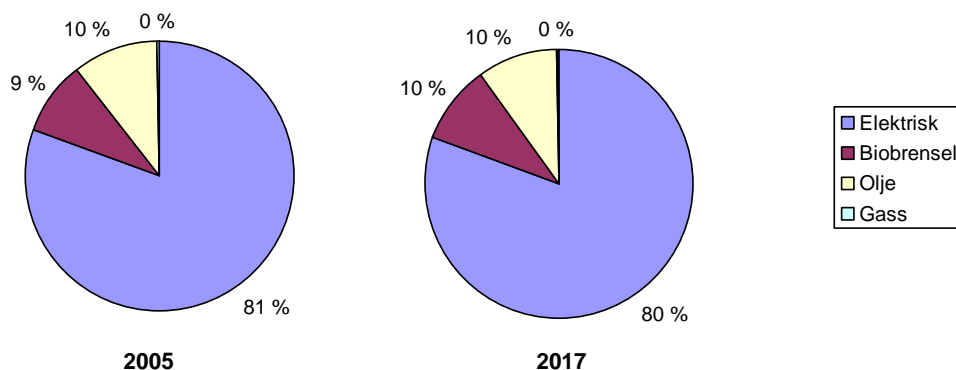
Som figur 3 viser, er det mange gongar høgare energibruk i bygget, som brukar mest. Undersøkingar viser at fokus på energibruk er ein vesentleg faktor i denne forskjellen. Figuren illustrerer også at der er eit stort sparepotensiale i dagens byggmasse. Les meir i Grunnlag Energi.

2.1.1 Energikjelder og energibruk - status i Hareid kommune

Som kjelde for energibruk i Hareid kommune er SSB og Energiutgreiing frå Tussa Kraft nytta. SSB har utarbeidd statistikk for biobrensel, olje og gass for kvar kommune i landet. Verdiane er basert på nasjonal statistikk frå SSB. Det knyter seg difor ei viss usikkerheit til kor korrekte tala er for kommunen, men SSB har vurdert dei som gode nok og vi legg desse difor til grunn. SSB foreslår at statistikken blir brukt saman med lokal kunnskap. Statistikken på kommunenivå er særleg usikker for bruk av ved og treavfall for bustader og privat tenesteytande sektor. Statistikken for industri er basert på oppgåver frå bedrifter og er av SSB vurdert til å vere god. Tala frå SSB er resultat av reknemodellar, og sidan det stadig bli gjort forbetringar i reknemodellane også tilbake i tid, vil heile tidsserien kvart år erstattast med nye tal. Tal som blei publisert i fjor kan difor ikkje samanliknast med tal som blir publisert i år. I 2007 har Statistisk sentralbyrå publisert tal for energibruk av avfall, fossilt brensel og biobrensel i norske kommunar for åra 1991, 1995, 2000, 2004 og 2005. For meir detaljar [sjå Energiutgreiinga for Hareid kommune. Energiutgreiinga er utarbeidd av Tussa Kraft og er tilgjengeleg her.](#)

Energibruk fordelt på energikjelder

Energibruken i Hareid kommune er lik landet elles, som er dominert av elektrisk energi. Figuren nedanfor viser status i 2005 og prognose 2017, kjelde Energiutgreiinga for 2007. Total energibruk i 2005 var på nær 90 GWh.

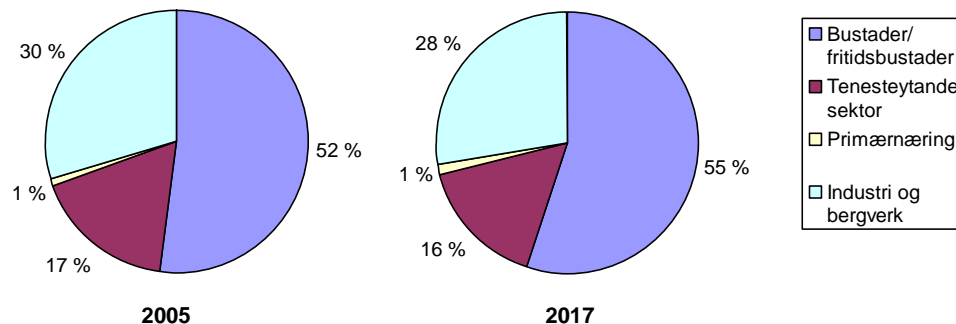

Figur 4: Energibruk fordelt på energikjelder i kommunen.

Ein forventar berre ein liten vekst i bruken av fornybare energikjelder (bio) basert på utviklinga slik den er i dag. Dersom ein skal auke delen monaleg slik denne klimaplanen legg opp til, må det altså skje gjennom konkrete målstyrte tiltak.

Energibruk sektorvis

Energibruk i bustader utgjer godt over halvparten av energibruken i kommunen. Industri utgjer ein relativt stor del på 30%, medan tenesteytande sektor er noko mindre og utgjer 17% i 2005.

Figur 5: Energibruk fordelt på ulike brukargrupper i kommunen.

Om ein ser på prognosen for 2017, ventar ein inga stor endring i fordelinga mellom brukargruppene. Del bustader vil likevel auke, med ein liten reduksjon for industri og tenesteytande sektor. Sjølv om det vil vere mest effektivt å satse mest på industri og yrkesbygg i klimaarbeidet, er det viktig å ikkje gløyme bustadsektoren, ettersom den utgjer over halvparten av energibruken.

Energibruk i kommunal byggmasse

Norske kommunar eig så mykje som 24% av alle næringsbygg i Noreg. Dette medfører at kommunen står for en stor del av den totale klimabelastinga frå stasjonær energibruk. Hareid kommune som organisasjon eig om lag 30.000 m² bygg som har ein total energibruk på om lag 6 GWh/år. Kommunen vil difor vere ein viktig aktør for å nå måla i denne klimaplanen. Gjennom handsaming av klimaplanen vil kommunen ha høve til å vedta konkrete tiltak, som gir direkte klimaresultat for eigen byggmasse. Det vil også vere naturleg at kommunen går føre og viser veg i arbeidet med å redusere klimaproblema.

2.1.2 Energibehov og effektiv energibruk i Hareid kommune

Energibehov og effektiv energibruk

Hareid kommune har som dei fleste kommunar stort potensial for å oppnå lågare energibehov og auka energieffektivitet i privat og offentleg byggmasse. Der eksisterer inga fullstendige kartlegging verken nasjonalt eller lokalt, men erfaringar viser at energibruken kan reduserast med 10-25% i dei fleste bygg, gjennom meir energivenlege løysingar. Meir utfyllande om energibruk og enøk i Grunnlag Energi.

Kommunal byggmasse

Hareid kommune har hatt god fokus på energibruken i eigen byggmasse. Det er difor satsa mykje på enøk-tiltak og energieffektive løysingar ved nybygg og ombyggingar. Det at ein har energibruken i fokus er eit godt utgangspunkt for vidare sparing gjennom ei målretta satsing.

Enøk-potensial og fornybare energikjelder

Det er som eit ledd i arbeidet med klimaplanen gjennomført eit forprosjekt for grovkartlegging av enøk-potensialet til kommunen. Forprosjektet er støtta av Enova SF. Kartlegginga viser at total energibruk i Hareid kommune truleg kan reduserast med om lag 15%. **Med ein energibruk på 6 GWh (millionar kilowattimar) vil Hareid kommune kunne spare knappe 1 GWh på årsbasis. Dette tilsvarar ein reduksjon på vel 300 tonn CO₂ årleg.**³ Kartlegginga viser også at det relativt raskt er råd å auke bruken av fornybar energi og at det meste av energibruken til oppvarming kan konverterast på sikt. Detaljar finst i vedlegg.

2.1.3 Fornybar energi - status i Hareid kommune

I Hareid kommune er det som elles i landet elektrisitet som er den berande energikjelda. Av fornybare energikjelder er det stort sett bioenergi og varmeenergi frå omgjevnadane som er tatt i bruk. Bruk av bioenergi skjer primært i form av vedfyring i private bustader. Ein del varme frå omgjevnadane er teke i bruk både privat og offentleg, gjennom bruk av varmpumper. Potensialet er likevel vesentleg for auka bruk både av bioenergi, omgjevnadsvarme og solenergi.

Bioenergi

Potensialet av unytta bioråstoff ville i følge ”Strategiplan for produksjon og bruk av bioenergi i Møre og Romsdal”⁴ vere knappe 6 GWh, etter ein snitt for fylket på 70 kWh per kvadratmeter landareal. Dette er sjølvsagt eit grovt estimat, men gir eit bilde av storleiken. Som elles i landet er attgroing også eit problem i Hareid, slik at auka utnytting av bio også vil gi fordelar på dette området.

Bioråstoff i avfall blir stort sett tatt hand om av SSR. I tillegg til tradisjonell vedfyring, kan det vere aktuelt med biovarmeanlegg. Ein vil då bruke bio i form av flis, brikettar eller pellets. Alt frå større fjernvarmeanlegg til mindre anlegg for få bygg eller enkeltbygg er aktuelle å vurdere nærare. På grunn av relativt små bioressursar er det truleg ikkje grunnlag for eiga næringsverksemd innan bioenergi. Det kan likevel vere aktuelt om ein ser på ytre region samla, i form av varmeleveranse, jamfør Grunnlag Energi (døme med varmeleveranse til sjukeheim i Vanylven kommune).

³ For sparing av el er OECD standard på 357 g/kWh CO₂ nytta, sjå www.byggalliansen.no

⁴ Strategiplan utarbeidd av Fylkesmannen i Møre og Romsdal i 2001. Les den [her](#).

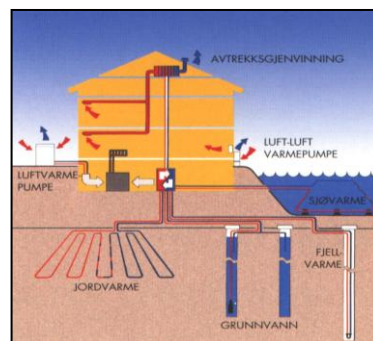
Store mengder bioenergi finst lett tilgjengeleg lokalt, i form av skogsvirke og bioavfall. Produksjon av råstoff eller foredling til flis, brikettar og pellets kan vere aktuelle satsingsområde for ny næring i kommunar med stor tilgang på bioenergi. Eksisterande varmesentralar med oljekjel er særleg godt egna til å gå over til bruk av bioenergi. Det er behov for ein del meir lagerplass til bioråstoff enn t.d. olje, der flis er mest plasskrevande. Lagring i form av silo er mest vanleg. Les meir om bioenergi på www.energigarden.no/omEnergigarden/

Termisk energi (omgjevnadsvarme med varmepumpe)

Bruk av varme frå omgjevnadane, termisk energi (varmeenergi), skjer for det meste i privat regi gjennom mindre separate varmepumpeanlegg. Luft er den mest nytta energikjelda (luft/luft-pumper). Potensialet for auka bruk er difor stor, særleg med tanke på at kommunesenteret og mange av bygga i kommunen ligg nært sjø, som er den mest gunstige termiske energikjelda.

Det finst energimengder i omgjevnadane våre, **i utelufta, sjø og vatn, i jord og berggrunn**. Felles for denne energien i omgjevnadane, er at den er lite brukarvennleg slik den er, av di temperatur er lågare enn det vi har bruk for. Med bruk av varmepumpeteknologi kan vi heve temperaturen til eit nivå vi kan nyttiggjere. Varmepumpa treng energi for å utføre denne temperaturhevinga, likevel får ein grovt rekna meir enn 2/3 fornybar energi frå omgjevnadane på denne måten. Les meir om varmepumper hjå Fornybar [her](#).

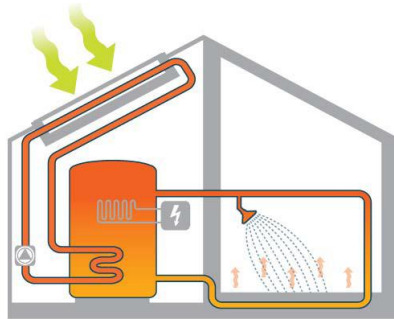

Sol

Føresetnadene for utnytting av solenergi i Hareid er gode. Det er i dag inga kjend utnytting av solenergi utanom solcellepanel på hytter og fyrlykter. Potensialet er stort både for passiv utnytting (vindauge og bygningskonstruksjon generelt) og i aktive solvarmeanlegg til dømes på hustaket. Med det auka produkttilbodet som

no er på veg inn på marknaden, er dette eit særleg aktuelt potensial i klimaplansamheng.

Den mest aktuelle bruk av sol er ved hjelp av solfangarar der vatn blir varma opp av sola. Det varme vatnet kan både nyttast til oppvarming av varmtvasstank eller til eit vassbore varmeanlegg for bygget. Slike anlegg er særleg aktuelle av di det både er enkelt å få det installert og dei er aktuelle for mange. Dei fleste vil i dag kunne bruke solvarme til varming av varmtvasstanken. Les meir om solfangarar hjå Fornybar her.

Figur 3-7 Prinsippdiagram for solenerianlegg. Illustrasjon: Kim Bratsteneberg.

Spillvarme

Der er ein heil del spillvarme frå ulike prosessar i Hareid kommune. Dette er både mindre prosessar slik som i kjølfryseanlegg i daglegvarebutikkar, fryseanlegg i fiskeindustriverksemdar eller produksjons og forbrenningsprosessar i industrien. Ein del av denne spillvarmen er utnytta, men truleg går store mengder unnytta til spille både på grunn av manglande kunnskap og oversikt, men også på grunn av utfordringar knytte til utnytting utover eiga verksemd. Ved planlegging av næringsområde i kommunen, er det viktig å sikre fleire bygg i område med verksemdar som har mykje spillvarme. Også i mindre tilfelle som matvarebutikk, vil spillvarmen kunne nyttast anten i eige eller nærliggande bygg.

Mange små og store prosessar gir frå seg varmt vatn eller luft, såkalla spillvarme. I industrien kan dette utgjere store energimengder, men spillvarme er også tilgjengeleg i mindre skala, slik som t.d. varme frå kjøle og fryseutstyret på den lokale matvarebutikken. Spillvarme som har lågare temperatur enn vanleg bruksnivå kan nyttast anten til forvarming eller ved at ein brukar varmepumpeteknologi for å heve temperaturen til ønska nivå. Meir om spillvarme hjå Enova [her](#) og hjå Energifakta [her](#).

Vind

Det ikkje gjort vurdering av vindkraftutnytting i Hareid kommune. Dette er særleg grunna [knappe](#) areal [som gir](#) arealbruks- og naturvernkonfliktar.

Vasskraft

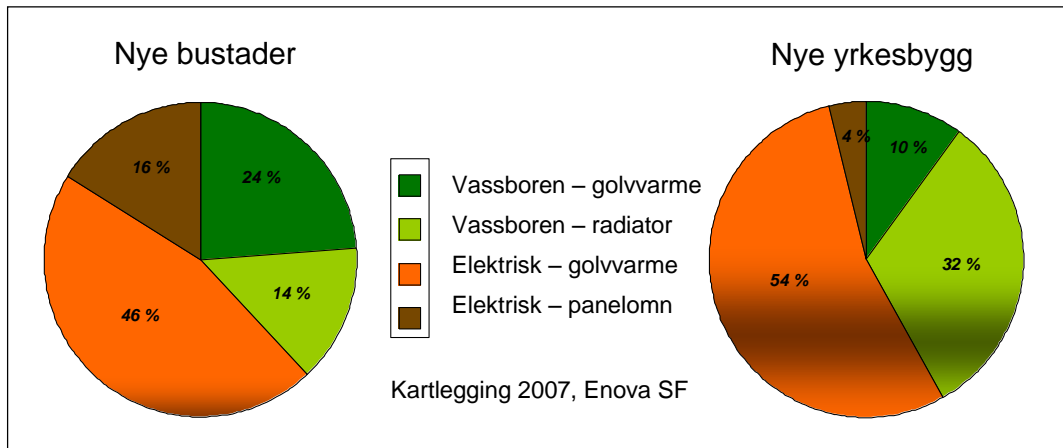
Hareid kommune har eit unytta potensial for småkraft. Dette er i følge NVE på om lag 3 GWh/år mellom 3 og 5 kr/kWh og gjeld Brandal. Meir detaljar om dette i energiutgreiingane frå Tussa [her](#).

2.1.4 Bruk av lokale energiressursar i Hareid kommune

Sjølv om der er nokre anlegg for bruk av lokale fornybare energikjelder er det likevel relativt lite utbreidd i Hareid kommune.

Vassboren varme

Dei seinare åra har talet nybygg med vassborne varmeanlegg auka. Enova SF gjorde ei kartlegging for 2007, der det går fram at det på landsbasis er 38% av nye bustader og 42% av nye yrkesbygg som har vassborne varmesystem (les meir [her](#)). Vi har ikkje lokale tal etter bustadkartlegginga i 2001. I område utan fjern- eller nærvarmeanlegg, er delen bygg med vassboren varme lågare enn landssnittet. Dette vil difor gjelde også for Hareid kommune.

Figur 6: Fordeling mellom ulike typer varmeanlegg i nye bygg i 2007. Kjelde Enova SF.

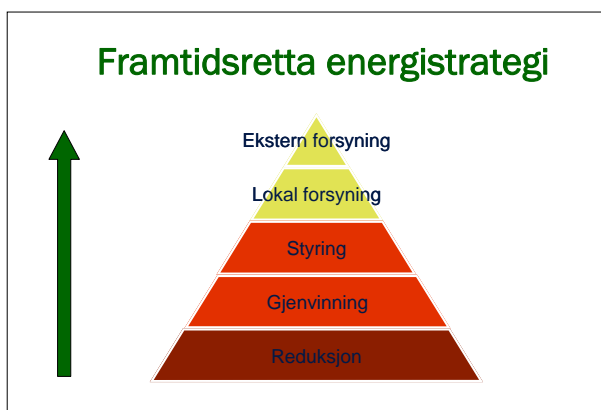
Når det gjeld kommunale bygg, er det i dag vassbore varmeanlegg i berre eitt bygg, Syverplassen Barnehage. Denne utgjer vel 400 m² av det totale oppvarma arealet på 30.000 m² kommunal byggmasse (1,5%).

Nær- og fjernvarme

Der er ingen nær- eller fjernvarmeanlegg i Hareid kommune i dag. Det er gjort vurderingar av fjernvarme, men desse er førebels ikkje kome til realisering. Dette er viktig for auka bruk av fornybare energikjelder, vil det vere naturleg å vurdere også andre og mindre moglegheitene for dette som del av gjennomføring av klimaplanen.

2.2 Mål innan energi

Ein framtidretta energistrategi kan illustrerast ved følgjande figur:

Figur 7: Framtidsretta energistrategi.

Ein skal altså planlegge og drive etter eit prinsipp der ein først sikrar lågast mogeleg energibehov, ved t.d. god isolasjon og energieffektivt utstyr. Vidare skal ein sikre at tap blir gjenvunne, til dømes gjenvinning i ventilasjonsluft. For å sikre at ein berre brukar energi som ein har nytte av, må ein så styre energibruken etter behov, mest effektivt gjer ein det med såkalla SD-anlegg. Den energien ein treng, skal ein i størst mogeleg grad hente lokalt, frå omgjevnadane, skogen eller sola. Det behovet som står att hentar ein utanfrå.

Overordna energimål

Det overordna målet for energireduksjon i Hareid kommune innan 2013 er å redusere den totale stasjonære energibruken 5 %, noko som svarar til 4,5 GWh per år.

Dette resultatet vil gi direkte og indirekte reduksjon i klimabelastninga på tilsvarande 1.500 tonn CO₂ per år, og utgjere ein vesentleg del av det overordna klimamålet for denne planen.⁵

Delmål

Hareid kommune skal innan 2013 redusere energibruken i kommunen sine bygg og anlegg med 15 %.

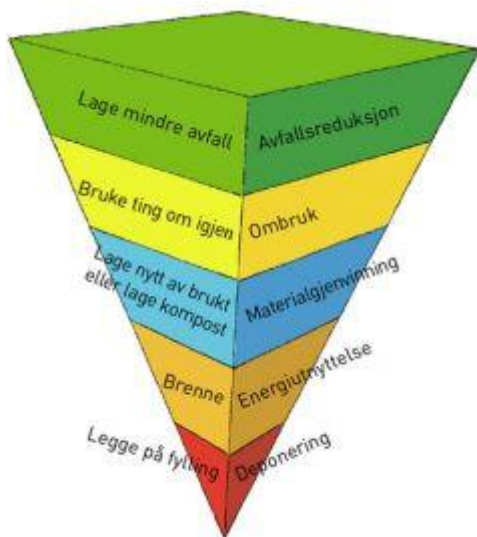
⁵ Reduksjon er rekna å skje for fossile brenslar og elektrisitet. Enkel vegd snitt på 332 g/kWh er nytta for totalsparemålet. For reduksjon av el er OECD standard på 357 g/kWh CO₂ grunnlag og for olje er 273 g/kWh nytta. www.byggalliansen.no

3 Forbruk og avfall

3.1 Status og utfordringar nasjonalt

I St.meld. nr. 21 (2004-2005) peiker regjeringa på at sjølv om avfallsmengdene framleis veks, er miljøbelastningane frå avfall vesentlig redusert de seinare åra. Regjeringa meiner likevel at utslepp av klimagassar frå avfallshandtering stadig er ei utfordring. Dei vil difor arbeide kontinuerleg med å effektivisere virkemiddelbruken med mål om å auke mengda avfall som går til material- og energigjenvinning. 17. juni 2008 vedtok EU-parlamentet ein rekke ambisiøse mål for avfallssektoren. Eitt av måla er å innføre separat innsamling av papir, metall og plast og minst 50 % materialgjenvinning innan 2020. Eit anna mål er at 70 % av avfall frå bygg og anlegg skal gå til materialgjenvinning.

Avfall vert rangert i eit hierarki. Avfallshierarkiet er ein måte å illustrere korleis ein bør handtere avfallet ut frå eit forbruks-, helse- og miljøperspektiv. I tillegg til at hierarkiet seier noko om ulike måtar å handtere avfall og produksjon av avfall på, viser det også kva relasjon det ideelt sett bør vere mellom dei ulike handteringsmåtane (sjå Figur 8). Her ser vi at reduksjon i forbruk og avfallsproduksjon er øvst i pyramiden.

Figur 8: Avfallshierarkiet viser ideell samanheng mellom dei ulike måtane å handtere avfallet på. Kjelde: loop.no.

Klimautslepp knytt til avfall

I St.meld. nr. 21 (2004-2005) peiker regjeringa på at sjølv om avfallsmengdene framleis veks, er miljøbelastningane frå avfall vesentlig redusert dei seinare åra. Det blir likevel peikt på at utslepp av klimagassar frå avfallshandtering stadig er ei utfordring og at Regjeringa difor kontinuerleg arbeider med å effektivisere virkemiddelbruken og auke mengda avfall som går til material- og energigjenvinning.

Nasjonale rettleiarar, miljømerking og sertifisering

Lov om offentlege innkjøp stadfestar (§ 6) at kommunale myndigheitar under planlegginga i kvart enkelt tilfelle skal ta omsyn til miljømessige konsekvensar av innkjøpet. Både for offentlege einingar og for privatpersonar kan det vere vanskeleg å avgjere kva produkt og tenester som i størst grad tek omsyn til miljøet. For å lette denne jobben har det difor vorte utvikla ordningar for

miljømerking. Merka skal vere ein garanti for at produktet tek omsyn til ulike miljøkrav.

Nasjonalt panel for miljøbevisste innkjøp (Innkjøpspanelet) vart oppretta av Miljøverndepartementet i 2005 som ein rettleiar for gode miljøbevisste innkjøp. Innkjøpspanelet har mellom anna utarbeidd rettleiande miljøkriterium for så ulike produkt og tenester som kontormøblar, hotelltenester, reinhaldstenester og byggeprosessar. I ein del tilfeller viser dei til at ein kan oppfylle desse krava ved godkjenning frå Svanemerket og Blomsten (EU).

På same måte som innkjøpspanelet stiller også miljømerka Svanen og Blomsten krav til både produkt og tenester. Debio si godkjenning av økologiske matprodukt er eit anna døme. Denne merkeordninga stiller mellom anna krav til at produksjonen skal ha eit lågare energiforbruk enn konvensjonelle produkt og at det ikkje skal forekomme bruk av kunstgjødsel.

Plikter og rettar kommunen har innan avfallssektoren

Plan- og bygningslova er eit viktig reiskap i miljøarbeidet i kommunen. Eit sentralt punkt i byggesaksdelen i den nye Plan- og bygningslova av 08.052009 er styrkinga av det kommunale tilsynet i byggjesakar. Mellom anna krev styresmaktene i revidert PBL avfallsplanar i alle byggesaker. Dette blir av Bergfald & co. (Wilhelmsen m fl 2007) vurdert som eitt av tiltaka med størst klimanytte, ved at dette fører til auka energi- og materialgjenvinning.

Kommunane har ansvar og styringsrett for emballasjeavfall frå hushalda. Ved gjenvinning av dette garanterar Grønt Punkt Norge for avsetning av kjeldesortert emballasje til ein fast godtgjersle.

3.2 Status og utfordringar i Hareid kommune

Forbruk

I 2008 kjøpte Hareid kommune inn varer og tenester for til saman 4,4 millionar kroner.⁶ Mykje av kommunen sitt forbruk er knytt til arbeidsintensive produksjonsprosessar, altså tenester og ikkje varer. Samtidig nyttar kommunen ein god del varer i tenesteproduksjonen. Det er difor viktig å sjå på kommunen som både innkjøpar, produsent og forbrukar. I tillegg vil kommunen kunne spele ei rolle som tilretteleggjar for forbruksreducerande tiltak, og ikkje minst tene som eit godt eksempel. Tabell 1 viser storleiken på ulike innkjøpsområde i kommunen.

⁶ Eksklusive investeringskostnader. I tillegg kjem innkjøp via andre kommunar og statlege einingar; hovudsakleg tenester.

Tabell 1: Kostnader for innkjøp av eit utval varetypar i Hareid kommune i 2008⁷

Kostnader for eit utval av varer og tenester	Kostnad i 2008
Transporttenester	Kr 466 179
Matvarer	Kr 2 028 052
Inventar og utstyr	Kr 1 508 905
Papir	Kr 35 286
Kontormateriell	Kr 313 071

Innkjøp i Hareid er organisert gjennom Søre Sunnmøre innkjøpssamarbeid (SSIS), i samarbeid med Volda, Sande, Ørsta, Ulstein, Herøy og Vanylven er med. I samarbeidet handterast mellom anna rammeavtalar for forbruksvarer, sams reglar for innkjøp og forvaltningsavtale. SSIS arbeidar i 2008/09 for å lage ein ny innkjøpsstrategi kor også klima og miljø er viktige mål. Sentralt i dette arbeidet er ei kartlegging av kva typar varar det i praksis let seg gjere å vurdere ut frå miljøkriterium. I forlenginga av dette må innkjøpssamarbeidet avgjere kor mykje miljø skal vektast i forhold til andre faktorar som til dømes pris og tid for levering.

Det er eit mål at kommunen skal nytte Nasjonalt panel for miljøbevisste innkjøp sine kriterium for dei til ein kvar tid aktuelle varegruppene som det er utarbeidd miljøkriterium for. I mange tilfelle ligg Svanemerking til grunn som dokumentasjonskrav for miljøkriteria til dette innkjøpspanelet. Tabell 2 visar to område innkjøpspanelet har utarbeidd miljøkriteria for.

Tabell 2: Miljøkriteria eksempel, Nasjonalt panel for miljøbevisste innkjøp

Utvalde innkjøpsområde	Anbefalte kriteria
Reinholdstenester	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bruk av kjemikaliar ▪ Bruk av vann ▪ System for handtering av avfall
Kontormøblar	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fokus på møbler som dekkjer bruksbehovet, har tidlaust design og er av god teknisk kvalitet. ▪ Bruk av kjemikaliar ▪ Bruk av forkromming av metalldelar⁸

Ei utfordring i arbeidet med å vidareutvikle kravspesifikasjonane i innkjøpsordninga, er å gjere dette utan at reglementet blir regelstridig. Det vil også vere naudsynt å legge ned betydelig arbeid i anbudsprosessane, i høve kva ein reknar som miljøvenlege løysingar. Dette gjeld både under utforming av anbud-/tilbudsdokument og når kommunen på eiga hand eller gjennom innkjøpssamarbeidet skal vurdere anbud/tilbud som er komne inn. Her vil val av miljømerka av varer og tenester kunne vere til hjelp i ein del tilfelle.

Kommunen har vore med i eit E-fokusprosjekt sidan 2006. Dette har vore vellukka, og kommunen ønskjer å vidareføre dette. Kvart enkelt føretak i kommunen har kontroll over budsjett og rekneskap på til dømes straum, og har på den måten incentiv til å kutte kostnad direkte. Sjå kap. 2 Energi for tiltak på dette området.

Kommunen har gjennom SSR ikkje tilbud om gjenbruksordning for kvitevarer, møbler og inventar, men var i si tid medhjelpar då det vart opna gjenbruksbutikk i

⁷ Eks. investeringsutgifter

⁸ Bortsett frå små mengder i hev-senk-funksjonar, noko som gir økt slitestyrke

regi av Hareid ungdomsskule. No vert denne drifta av Frivillegsentralen. Dette tiltaket vil kommunen fortsett støtte opp under, og medverke til å vidareutvikle.

Avfall

Hareid kommune er med i Søre Sunnmøre Reinhaldsverk, eit interkommunalt selskap med ansvar for innsamling og handtering av hushaldsavfall kommunane Ulstein, Herøy, Hareid og Sande. Totalt er om lag 8000 husstandar omfatta av ordninga. I Hareid omfattar ordninga avfall frå 1721 husstandar. I tillegg kjem avtalar med i underkant av 100 institusjonar og forretningar. Frå juni 2009 vert næringsdele av verksemda skilt ut i eit eige selskap kalla Søre Sunnmøre Gjenvinning AS.

Hareid kommune har ei ordning med ein del abonnementspris, og ein del av prisen i høve vekt på avfallet som vert levert. Papir og plast vert henta kvar 2. veke, restavfall kvar eller kvar 2. veke.

SSR sorterar ni fraksjonar; tre i henteordning og seks i bringeordning, sjå Tabell 3.

Tabell 3

Tabell 4: Fordeling mellom dei ulike fraksjonane i 2008. Hele SSR –området, målt i tonn.

Kjelde: Årsrapport frå SSR 2008

	Fraksjon	Mengde
Henteordning	Restavfall (hushald og næring)	5651
	Papp, papir, drikkekartong	5021
	Plast	179
Bringeordning	Glas og metall (levert i igloar)	236
	EE og kuldemøblar	459
	Ubrennbart	3661
	Personbildekk	60
	Blanda trevirke	713
	Blanda organisk avfall	272
	Metall (hovudsakleg næring)	105

Hushaldsavfallet vert kjørt til Saunesmarka i Ulstein for vidare handtering der. I Saunesmarka kan privat- og bedriftsabonnentar òg levere EE-avfall, kuldemøblar, glas, skrap, treavfall, grovavfall, isolerglas, spesialavfall m.m. Hageavfall vert levert i Hareidsmyrane.

Ved Statoilstasjonen i Hareid er det mottak for spesialavfall. Konteinrar for innsamling av glas og metall er utplassert ved desse stadene:

- Brandal: ved Pakkhuset
- Hareid: ved Euronics./Nordea og Indre kai/Hadarbygget
- Hjörungavåg: ved Total Bygg ved kommunekaia
- Bigset: ved Lys og Lyst

I følgje tal frå 2008 fordeler mengda mellom dei ulike fraksjonane seg slik:

Tabell 4: Fordeling mellom dei ulike fraksjonane i 2008. Hele SSR –området, målt i tonn.

Kjelde: Årsrapport frå SSR 2008

	Fraksjon	Mengde
--	----------	--------

Henteordning	Restavfall (hushald og næring)	5651
	Papp, papir, drikkekartong	5021
	Plast	179
Bringeordning	Glas og metall (levert i igloar)	236
	EE og kuldemøblar	459
	Ubrennbart	3661
	Personbildekk	60
	Blanda trevirke	713
	Blanda organisk avfall	272
	Metall (hovudsakleg næring)	105

SSR sorterar som nemnt tre fraksjonar som inngår i henteordninga. Det er gjennomsnittleg for Møre og Romsdal, men ein mindre enn landsgjennomsnittet, som er fire (inkludert restavfall, som i Kostra ikkje vert rekna som sortert fraksjon).

Tal frå Grønt Punkt Norge viser at snittet innlevert materiale ved henteordning var 7 kg plast per innbyggjar i 2007, samanlikna med berre 2,6 kg per innbyggjar ved bringeordning. Det synast også å vere betre kvalitet på det som samlast inn ved bruk av henteordning. I eigarkommunane til SSR er gjennomsnittet om lag 8,1 kg, men dette talet inkluderar plast frå næringslivet.

SSR har ikkje tilbod om sortering av våtorganisk avfall, og dette inngår dermed i restavfallet. Det er vanskeleg å vurdere kor stor del av restavfallet som er våtorganisk avfall i Hareid, men i Vanylven kommune (som sorterar ut det våtorganiske avfallet) utgjer dette avfallet 27 % av alt hushaldsavfallet.⁹ Dette samsvarar med dei nasjonale oversiktene som viser at om lag 25 % av hushaldsavfallet er våtorganisk, mål i vekt (Miljøstatus 2009).

Ein av utfordringane kommunane i SSR har, er å få informasjon ut til innbyggjarane på ein måte som gjer at informasjonen vert lest. Den årlege informasjonsavisa er no "lagt ned" til fordel for hyppigare avisannonse. Innbyggjarane respekterer elles godt innarbeidde rutinar. SSR-kommunane ønskjer elles i fellesskap at heimesidene, både kommunane sine og SSR sine, vert nytta meir aktivt.

For å sikre at hushalda sorterar og leverar avfall som er i bringeordning, er det naudsynt med god informasjon. Det er mellom anna viktig at innbyggjarane og føretaka i kommunen er klar over kva fraksjonar det er etablert henteordning for. For både hente- og bringeordningar er det også naudsynt å nå ut med informasjon om opningstidar/hentetidspunkt og kva kvalitet avfallet som hentast/bringast skal ha.

Franzefoss as har òg ein del av næringslivsmarknaden, særleg i høve spillolje, farlege væsker og spesialavfall. Kommunen har liten oversikt over sorteringsgraden i næringslivet.

3.3 Mål knytte til avfall og forbruk i Hareid

Hovudmål

- Auke graden av gjenvinning i alle fraksjonar

⁹ Målt i tonn fordeler avfallet seg slik: diverse avfall: 924; grovavfall: 300; våtorganisk avfall: 398.

Delmål

- Gjenvinning av plastemballasje skal vere 10 kg per innbyggjar per år.
- Ved kjøp av varer og tenester skal kommunen legge inn miljøvurderingar.
- Auke innbyggjarane sitt medvit om konsekvensar av avfallshandtering og moglegheiter for gjenvinning.

4 Transport

4.1 Status og utfordringar nasjonalt

Målet for klimaarbeidet i transportsektoren nasjonalt er å dempe trafikkveksten, samtidig som ein forbetrar effektiviteten i vegtrafikken. SFT har utarbeidd ei framskriving for utslepp for alle sektorar fram mot 2020, basert på Nasjonalbudsjettet 2007 (NB07). Denne framskrivinga legg dei til grunn som referansebane. Dei har og utarbeidd ein tiltaksplan med oversyn over referansebana, sett opp mot effekten av tiltaka samt allereie vedtekne tiltak mot 2020. For vegsektoren viser framskrivinga at dersom alle identifiserte tiltak SFT forslår i sin tiltaksanalyse, vert sette i verk, vil ein redusere utsleppa frå vegtrafikken med 32 % i høve referansebana (SFT 2007: 37, 38). Ein ser også at trenden for utslepp frå vegsektoren, er meir positiv enn NB07 la opp til.

Av tiltak i veg- og skipssektoren som både kan ha god effekt, og som i middels eller høg grad let seg gjennomføre, finn vi tiltak for både kommunalt og nasjonalt nivå:

- kompakt byutvikling
- tiltak for betra kollektivtrafikk
- tiltak for auka del gåande og syklande
- nullutsleppskøyretøy
- effektivisering av varebilar (hybriddrift)
- gassdrift av skip i kystfart og offshore (Skipsfart)

Dei såkalla ”korte reisene” dominerer dei daglege reisene på nasjonal basis (Denstadli m fl 2006).¹⁰ I 2005 var 40 % av reisene kortare enn 3 km. Nærare 40 % av desse er gjort til fots, medan om lag 50 % er utført med bil (ibid.:26). TØI reknar at det er realistisk at ein kan gå over frå bil til ikkje-motorisert ferdsel på om lag ein tredel av dei korte reisene (ibid.).

4.2 Status og utfordringar i Hareid kommune

Transport og samferdsel er eit område der kommunen i varierende grad kan verke inn på situasjonen. Dette kapitlet handlar om kva tiltak kommunen ønskjer å sette i verk i høve både trafikkvekst, transportmiddelfordeling og energieffektivisering på dei områda som kommunen kan påverke.

Kommunen har eit godt utbygt gang- og sykkelvegssystem, og ei trafikktrygg vegløyising langs riksvegen i Hareid sentrum. Kommunestyre vedtok i 2006 ein trafikktryggingsplan for perioden 2007-2010. Planen gir ei god oversikt over utfordringar i trafikktryggingsarbeidet og kva tiltak kommunestyret vil prioritere i planperioden. Rv. 61 er ei hovudfartsåre i kommunen, og medverkar til mykje gjennomgangstrafikk. Kommunen sine verkemiddel for endringar og tiltak, ligg her på det politiske plan.

Hareid kommune har busetnad og lokalisering av barnehagar og skular spreidd på fleire bygdelag. Tenestetilbodet elles er konsentrert i Hareid sentrum. Dette kan vere ei utfordring for å kunne tilby alle innbyggjarar i kommunen eit godt kollektivtilbod. Frekvensen på kollektivtilbodet mellom Hareid og Ulstein, og vidare mot Ørsta/Volda er for dårleg i dag. Timesekspressen er heller ikkje

¹⁰ Inntil 100 km.

samordna med snøggåten sine avgangar, slik at folk må bruke personbil delar av vegen.

Kommunen ser det som ein fordel om ein gjennom regionalt samarbeid kunne jobbe for å få på plass betre transportløyisingar, både for personar og gods. Dette inkluderar høgare kollektivfrekvens mellom bygdebyane på Søre Sunnmøre, samordning mellom dei ulike aktørane i transportsektoren mellom anna med tanke på ruteopplysning og billettsystem og å få meir gods over frå land til sjø. Alle elevar på ungdomssteget kunne fått eit miljøkort som gjaldt for heile regionen.

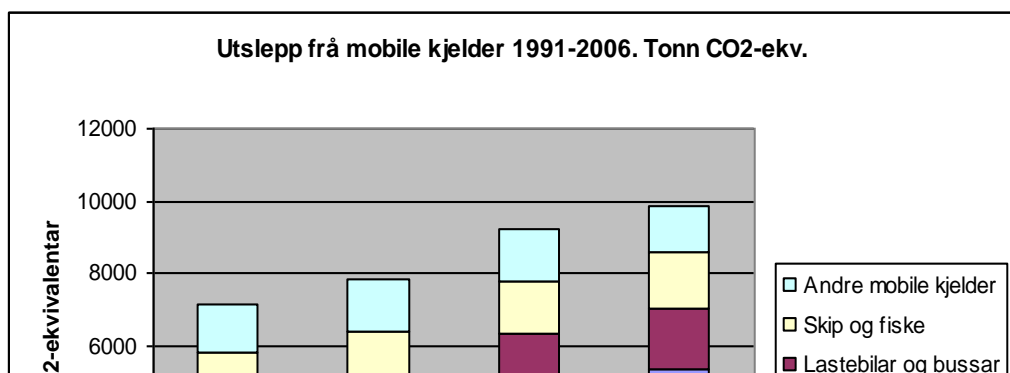
Utslepp frå transportsektoren

I Tabell 5 under ser vi at vegsektoren stod for om lag 40 % av dei totale utsleppa av klimagassar i kommunen i 2006, målt både i CO₂-ekvivalentar og i prosent av det totale utsleppet. Vegtrafikken sin del av dei totale utsleppa har ikkje endra seg mykje, men utsleppa frå vegtrafikken har auka med om lag 2400 tonn CO₂-ekvivalentar i perioden 1991 til 2006. Dette tilsvarar ein auke på over 50 %. Mykje av dette skuldast antakeleg gjennomgangstrafikken på Rv. 61.

Tabell 5: Utslepp av klimagassar frå vegtrafikk i Hareid kommune/CO₂-ekvivalentar. Tal i tonn. Kjelde: Klimakalkulator

	1991	2006
Vegtrafikk	4585	7012
Totale utslepp	13091	19045
Vegtrafikk % av totale utslepp	35 %	37 %

Figuren under viser utslepp av klimagassar i Hareid fordelt på dei ulike mobile kjeldene i tidsrommet 1991-2006. Her ser vi at utslepp frå personbiltrafikken, samt lastebilar og bussar står for størstedelen av utsleppa målt i CO₂-ekvivalentar. Det er også desse kjeldene som står for den største prosentvise auken: lastebilar og bussar 50 % og personbiltrafikken 30 %.

Figur 9: Utslepp frå mobile kjelder i Hareid kommune 1991-2006. Tonn CO₂-ekv.

Kjelde: **SIFF**: Klimakalkulator

Oversikta viser at utsleppa frå mobile kjelder har auka jamt. Regjeringa tar i Klimameldinga utgangspunkt i at Norge skal ned på 1990-nivået når det gjeld klimagassutslepp (St. meld 34 2006-2007). Dersom Hareid kommune skal nå det målet innafor dei områda dei kan påverke, først og fremst vegtrafikken, må ein redusere utsleppa innafor kommunegrensene med om lag 2700.

Det er derfor naturleg å konsentrere seg om personbiltrafikk. Hareid kommune vil legge til rette for ein reduksjon i vegtrafikken ved å fokusere på dei korte reisene opp til tre kilometer. Her har kommunen fleire verkemiddel som kan verke som incentiv for å redusere bilbruken. Som nemnt tidlegare, hevdar TØI at ein kan venta at om lag $\frac{1}{3}$ av dei korte reisene opp til tre kilometer gjort med bil, kan gjerast til fots eller på sykkel (Denstadli m fl 2006).

4.3 Mål for arbeidet med klima og transport i Hareid kommune

Hovudmål

Å redusere klimagassutslepp frå personbiltrafikken til 1990-nivå.

Delmål

- Auke talet reisande til/frå Hareid med kollektivtransport med 10 % innan 2013
- Auke talet barn som går eller sykklar til skulen med 15 %.
- Stimulere eigen tilsett til å gå/sykle til og frå arbeid.

5 Sektorvise tiltak

5.1 Næringsliv

5.1.1 Status og utfordringar nasjonalt

Utsleppsintensitet er definert som klimagassutslipp per million kroner bruttoprodukt i faste prisar (SSB 2008).¹¹ Sidan 1990, og særleg sidan 1996, har utsleppsintensiteten falle i Noreg. Transportnæringane, primærnæringane og industri har dei høgaste utsleppsintensitetane, men dei to sistnemnde har vorte mindre utsleppsintensive. Statistisk sentralbyrå anslår at den lågare totale total utslippintensiteten i hovudsak kan tilskrивast sterk økonomisk vekst i dei lite utslippintensive næringane, betre utnytting av fossil brensel og innføring av ulike miljøtiltak.

Sjølv om utsleppsintensiteten har falle dei seinare åra, har klimagassutsleppa auka med 8 % sidan 1990. Dei siste par åra har det vore ei positiv utvikling med ei nedgang i samla klimagassutslipp (0,6 % frå 2005 til 2006). Nedgangen skuldast lågare råoljeproduksjon, samt redusert produksjon, driftstans og miljøtiltak i delar av den utslippintensive industrien (ibid.).

Utslepp frå industrien

Totalt stod industrien for utslepp av 12 316 720 tonn CO₂-ekv i 2006, eit vesentleg bidrag i dei totale utsleppa i Noreg (miljodata.no). Frå og med tusenårsskiftet har utsleppa frå industrien likevel vist ein fallande trend (Figur 10), noko som mellom anna skuldast at fleire industribedrifter med høge utslepp er nedlagt. Dei totale klimagassutsleppa frå industrien vert i stor grad påverka av utviklinga innanfor produksjon. Metallindustri, oljeraffinering, kjemisk og mineralsk industri har etter 2000 blitt mindre utslippintensive, sjølv om det både er store variasjonar årleg og mellom de enkelte industriane.

5.1.2 Status og utfordringar i Hareid kommune

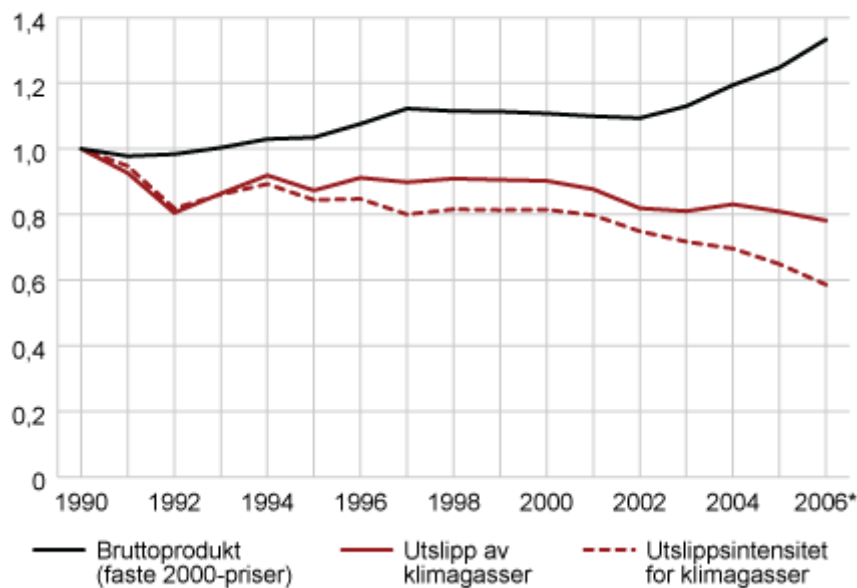
Næringslivet i Hareid inngår i eit større regionalt næringsliv, med handel og flyt av arbeidskraft mellom nabokommunane. Heile 39 % av arbeidstokken i Hareid pendlar ut av kommunen og tilsvarande pendlar inn til kommunen. Hareid kommune har eit svært aktivt, allsidig og samansett næringsliv, dominert av små og mellomstore verksemdar. Av dei større verksemdene som hovudsakeleg er plassert i sentrum og Hjørungavåg, finn ein møbelindustri, fisketilverking, betong og trevare, IT- tenester og maritime industri (Kommuneplan 2006-2018).

Eit av hovudmåla i kommuneplanen er at ”Hareid skal vere ein kommune som gjer det mogleg med eit allsidig næringsliv der miljø og arbeidsplassar kan tryggast, moglegheiter utviklast, nye verksemdar etablerast og får folk med kompetanse til å bu i kommunen”. Vidare blir det sett på som viktig det som ei målsetting for kommunen å ”marknadsføre betre kommunen sine føremonar og sentrale plassering i regionen for etablering av næringsliv” og ”knyte betre

¹¹ Referansen SSB 2008 er ein uspesifisert referanse til forskjellige SSB-nettsider, kor materialet vart henta ut i 2008.

kontakt med industri og næringslivsaktører i regionen” (Kommuneplan 2006-2018:11).

Bruttoprodukt (faste 2000-priser), klimagassutslipp og utslippsintensitet for klimagasser. Industrien. 1990-2006* (Indeks: 1990=1)

Figur 10: Klimagassutslipp og utslippsintensitet sett i høve bruttoprodukt 1990-2006. Kjelde: SSB

Eit godt utgangspunkt for eit tett samspel mellom kommune og næringsliv er eit godt forankra planverk med klare visjonar og målsettingar om målet er å løyse komplekse og samansette utfordringar knytte til ei balansert nærings- og lokalsamfunnsutvikling. Dette kapittelet vil vise korleis ein ønskjer at ein i dialog med næringslivet også ønskjer å fokusere på miljøspørsmål. I denne dialogen vil det vere viktig å fokusere på korleis val av miljøvenlege løysingar også kan vere kostnadsreducerande og gi innovative og framtidsretta løysingar.

Utslepp frå industri og næringsliv

I 2006 var Hareid registrert med eit totalutslepp på 19 045 tonn CO₂-ekvivalentar (sjå Tabell 6). Samanlikna med tala frå 1995 og 2000 ser ein at der har vore ei jamn auke i totalutsleppet fram mot 2006. Utsleppsprofilen til Hareid speglar kommunens næringsliv, kor 30% av totalutsleppet kjem frå prosessutslepp. Prosessutslepp knytte til deponi vil truleg reduserast gradvis næraste åra med deponiforbodet som kjem i 2009. Sjølv om ein registrerer ein auke i totalutsleppet i kommunen i perioden 1995-2006, så ser ein at landbruket har ein redusert utsleppsmengde etter tusenårsskiftet tilbake til 1995-nivå. I dialog og samarbeid med næringslivet, er tilpassing til lokale utfordringar og type næringsliv viktig om ein skal muliggjøre gode rammevilkår for næringsutvikling i samband med klimatiltak. Dette styrkast ved Hareid sitt fokus på miljø og berekraftig utvikling i kommuneplanen, og forankringa kommunen har til Lokal Agenda 21 og Fredrikstaderklæringa - kor omsynet til berekraftig utvikling skal oppretthaldast og utviklast gjennom prosjekt og institusjonar som representerer desse føremåla (Kommuneplan 2006-2018).

Tabell 6: Utslepp fordelt på to utvalte parametrar. Kjelde: SFT

	1995	2000	2006
Landbruk (prosessutslepp)	2 338,3	3 084,9	2 338,3
Deponi (prosessutslepp)	2 999,6	1 824,3	2 999,6
Totale utslepp	15 484,9	17 058,5	19 044,7

5.1.3 Mål for klimaarbeid opp mot næringslivet i Hareid kommune

- Nytte Hareid Næringsforum som arena for samarbeid i klimaspørsmål
- Kartlegge sertifisering, miljøstatus og planar i bedriftene i kommunen

5.2 Landbruk

5.2.1 Status og utfordringar nasjonalt

I følge Miljøstatus i Norge, står landbruket for omlag ni prosent av dei samla norske klimagassutsleppa, og er den viktigaste kjelda til utslepp av metan og lystgass i Norge. Dei hevdar vidare at det er knytt stor usikkerheit til uttrekninga av utslepp frå landbruket. Dette gjeld spesielt utslepp av lystgass frå jord. Statens landbruksforvaltning (SLF) hevdar at utslepp av lystgass utgjør om lag 1% av dei årlege utsleppa av klimagassar i Norge (SLF 2008-11-13).

I juni 2008 starta regjeringa opp arbeidet med ei Stortingsmelding om klima og landbruk. Dåverande landbruksminister Terje Riis-Johansen peikte i oppstarten på at "landbruket er en del av problemet, men sitter også på mange av løsningene i det som er nødt til å bli framtidens lavkarbonsamfunn" (Riis-Johansen 2008). Departementet er midtvegs i arbeidet med Stortingsmeldinga som vert lagt fram i juni i år.

Møre og Romsdal fylke arbeider våren 2009 med ein fylkesdelplan for klima, som skal innehalde tiltak for jord- og skogbruksektoren. Planen skal vere ferdig til sommaren. Kunnskapsgrunnlaget innafor klimatiltak i landbruket er sannsynligvis langt betre ved første rullering av kommunedelplanen for klima, enn det er i dag.

Utslepp av metan og lystgass

Metan dannes under rottingsprosessar når oksygen ikkje er tilstades. Slike prosessar skjer hovudsakleg i avfallsdeponi og i landbruket. Lystgassproduksjon og –tap til luft er del av ein naturleg prosess i jordsmonnet, men gjødsling (både mineralsk og frå husdyr) aukar utsleppa. Landbruket står for om lag 50 % av lystgass- og metanutsleppa i Norge i dag (SFT/SSB 2009). I tillegg medverkar gjødselproduksjonen med 33 % av utsleppa.

Utslepp av karbon

I motsetning til lystgass- og metanutsleppa, er landbruket sin del av CO₂-utsleppa nasjonalt er berre 1%. Samtidig tar den norske skogen opp om lag 25-30 millionar tonn CO₂ kvart år, noko som svarar til 50 % av det totale utsleppet av klimagassar (St. meld 34 2006-2007). Å la skog binde større mengder CO₂ i ei periode (70-100 år), kan vere ei mellombels løysing for å kjøpe styresmaktene (og verda) tid til å utvikle teknologiske løysingar for langsiktig handsaming av CO₂-utsleppa. CO₂ bunde opp i skog vert til sist frigjort, anten ved rotning, brenning eller ved at treprodukt til sist går ut av bruk. Slik vert ikkje CO₂-binding i skog rekna som ei

evigvarande deponering. CO₂- binding av skog inngår difor heller ikkje i den nasjonale rekneskapen.

Miljøplan

Alle føretak som mottar produksjonstilskot i jordbruket, er etter forskrift pliktig å utarbeide ein miljøplan. Miljøplanen er meint å vere eit internt kontrollverktøy på kvar enkelt gard/føretak. Planen består mellom anna av ein gjødselplan som skal bidra til ein balansert bruk av kunst- og husdyrgjødsel. Planen vert utarbeidd i to trinn, der trinn 1 er nødvendig for å få tildelt fullt produksjonstilskot, medan trinn 2 er knytt til tildeling av enkelte andre tilskot. Til dømes skal tildeling av midlar frå SMIL-ordninga vere knytte til utfordringar i føretaket, slik dei er omtala i miljøplan trinn 2 (SLF 2008).

5.2.2 Status og utfordringar i Hareid kommune

Hareid kommune har høve til å påverke utsleppa frå landsbrukssektoren, mellom anna gjennom sin handsaming av dispensasjonssøknader vedrørande spreing, og gjennom tildeling av midlar gjennom SMIL-ordninga.

Om lag 25 årsverk vert utført direkte i landbruksproduksjonen i Hareid. I tillegg skapar kvart årsverk ein til to arbeidsplassar knytt til landbruket. Mjølk, sau og egg er dei viktigaste produkta i landbruket i Hareid, i tillegg til skogbruk (Søre Sunnmøre Landbrukskontor 2009).

Skogbruket i Hareid kommune har over tid vore prega av skogreising sia oppstarten av skogreisingsplanane på femti talet. Dei siste åra har det vore lite skogplanting grunna mange forhold, men eit av forholda har vore nedgangen i tilskot til nettopp skogplanting. Tilskotskot til skogplanting er igjen på plass og det ligg til rette for å auke skogplantinga monaleg. Ved auka skogplanting og skogkultur generelt vil potensiale for binding av Co₂ frå skogen kunne aukast.

Søre Sunnmøre Landbrukskontor anslår at ein har ein unytta skogressurs på om lag 2000-3000 kbm/år, som til dømes kan nyttast som råstoff i bioenergiproduksjon.

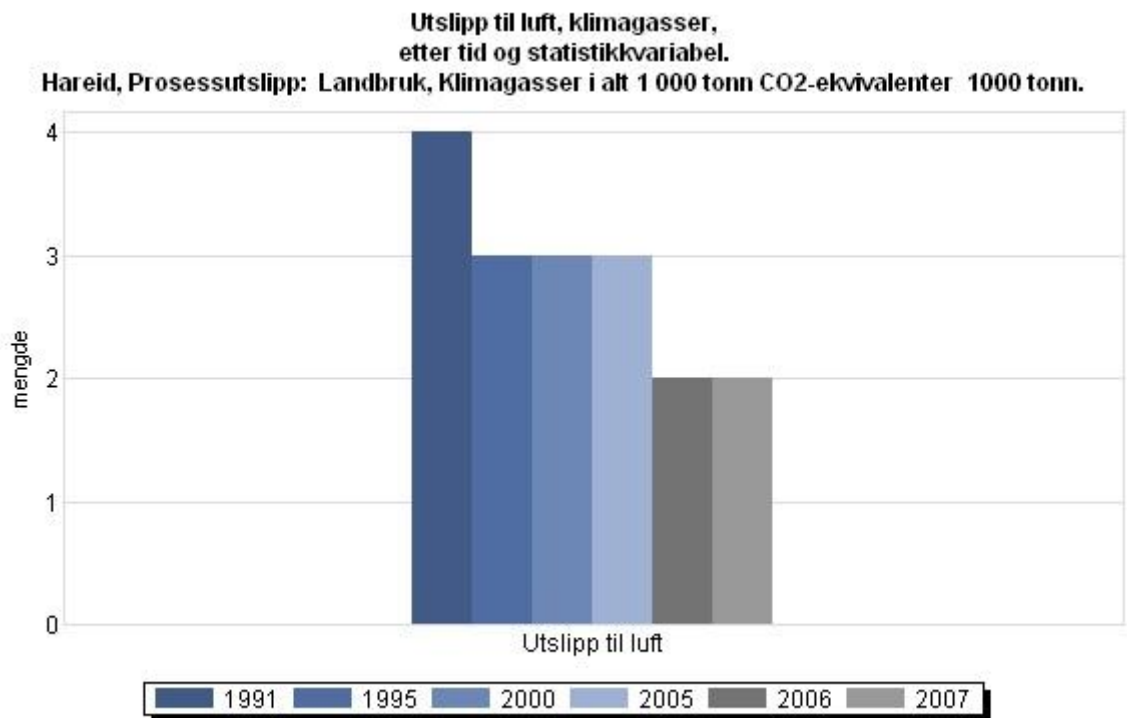
Tabell 7: Utvalde nøkkeltal for landbruket i Hareid og Ørsta kommunar
Kjelde: Møre og Romsdal fylke 2008b, Kostra 2008.

	Hareid	Ørsta
Tal landbrukseigedomar	238	809
Dekar jordbruksareal i drift	4 347	38 762
Jordbruksverksemdar	33	227
Tal skogeigedomar, om lag	130	660
Dekar produktivt skogbruksareal	13 973	92 465
Gjennomsnittleg eigedomsstorleik, daa	120	ca 190

Utslepp frå landbruket

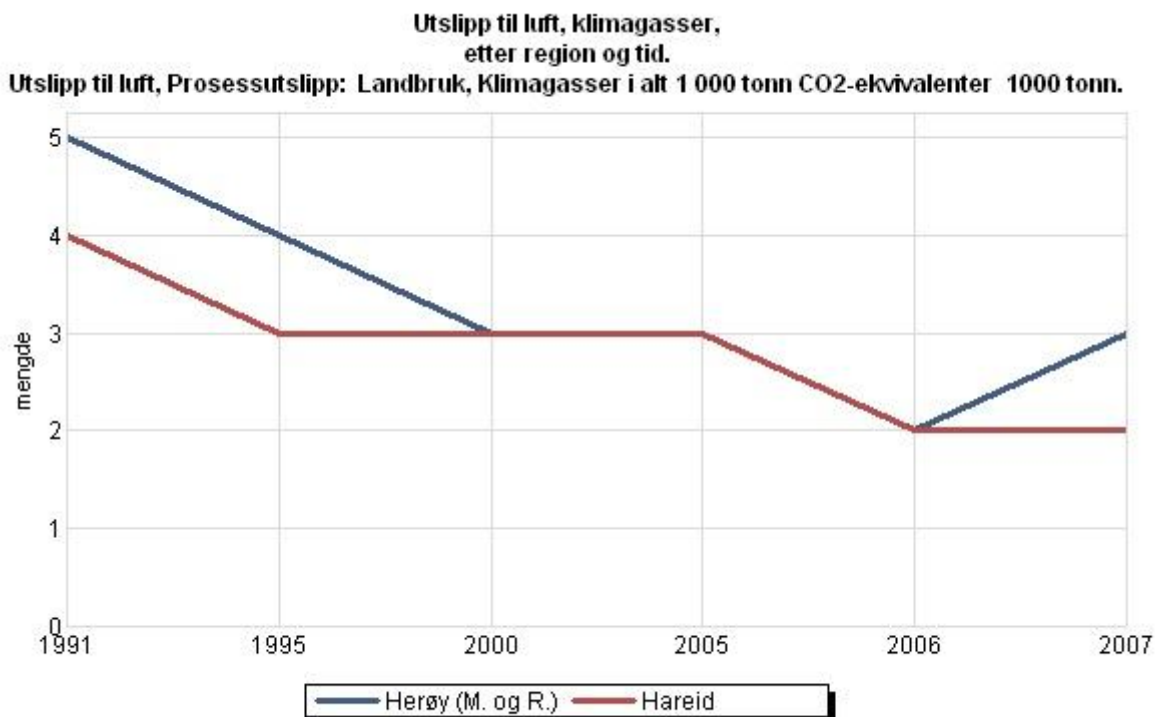
I tråd med det generelt usikre berekningsgrunnlaget knytt til utslepp frå landbrukssektoren på nasjonalt nivå, finst det få eller ingen detaljerte oversikter over dette på kommunalt nivå. SSB tar utgangspunkt i IPCC sine metodar når dei bereknar utslepp frå landbruket, og bryt dette ned på kommunenivå. Vi har valt å vise eitt felles mål for alle klimagassar frå landbruket, med dei usikre moment som SSB sjølv tar høgde for (Aasestad 2008). Figur 11 viser at utsleppa frå

landbruket har gått ned i Herøy, noko som er i tråd med den nasjonale trenden for utslepp frå sektoren (SSB 2008). Ein har ikkje noko forklaring på kva som er årsaka til nedgangen. Figur 12 samanliknar utsleppa i Hareid med Herøy kommune.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 11: Utslepp av klimagassar til luft frå landbruket i Hareid, 1991-2007.

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 12: Utslepp av klimagassar til luft i Hareid og Herøy kommunar, 1991-2007.

5.2.3 Mål for arbeid med klima og landbruk i kommunen

Hovudmål

Ha ein god dialog med landbruksnæringa med tanke på reduksjon av klimagassutslepp frå landbruket.

Delmål

- Vere fagleg oppdatert på kunnskapsgrunnlaget i høve klimatiltak i landbruket.
- Bidra til at ein i skogbruket nyttar ressursen på best mogleg måte.
- Bidra til at landbruket i kommunen slepp ut minst mogleg klimagassar.

Kjelder

- Aasestad, Kristin 2008: *The Norwegian Emission Inventory 2008. Documentation of methodologies for estimating emissions of greenhouse gases and long-range transboundary air pollutants*. Statistisk Sentralbyrå rapport 2008/48. Oslo - Kongsvinger: Statistisk Sentralbyrå.
- Søvik, Anne Kristine, Nine Syversen, Trond Mæhlum 2008: *Vegetasjonssoner som rensefilter for overflateavrenning - effekt av ulik vegetasjon og variasjon i renseeffekt over tid*. Bioforsk FOKUS 3/6. Ås, Universitetet for miljø og biovitenskap.
- Denstadli, Jon Martin; Øyvind Engebretsen; Randi Hjorthol og Liva Vågane 2006. TØI rapport 844/2006. *Den nasjonale reisevaneundersøkelsen 2005 – nøkkelrapport*. TØI, Oslo.
- Kostra 2008/09: (R Landbruk nivå 2.):
<http://www.ssb.no/kostra/stt/index.cgi?nivaa=2®ionstype=kommune>
- Miljødata 2009: www.miljodata.no
- Miljøstatus 2008: *Miljøstatus i Norge*. Statistisk Sentralbyrå. <http://www.miljostatus.no/>
- Miljøstatus 2009: *Miljøstatus i Norge*. Statistisk Sentralbyrå. <http://www.miljostatus.no/>
- Motzfeldt, Sissel C og Nonseid, John 2008: *Helse- og miljøinformasjon. Befolkningens behov for informasjon om helse- og miljøfarlige stoffer*. DIFI rapport 2008
- MR fylke 2008a: *Om regionale miljøprogram*. 21.11.08
<http://www.mrfylke.no/fagom.aspx?m=23820>
- MR fylke 2008b: *Strategiplan for skogbruket i Møre og Romsdal 2008-2016*. Molde: Landbruksavdelinga, MR fylke.
- MR fylke 2008c: *Oppstart av fylkesklimaplan*
<http://www.mrfylke.no/hoved.aspx?m=22664&amid=1857079>
- NOU 2002:19: *Avfallsforebygging. En visjon om livskvalitet, forbrukerbevissthet og kretsløpstenkning*

OD 2008:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/oed/pressemeldinger/2008/energi/merking-av-bygg.html?id=541044>

Riis-Johansen 2008:

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/aktuelt/nyheter/2008/jun-08/landbruk-skal-lage-klimamelding.html?id=516838>

Raadal, Hanne Lerche og Modahl, Ingunn Saur 2008: *Klimaregnskap for avfallshåndtering: Østfoldforskning*

SFT 2007: *Reduksjon av klimagasser i Norge. En tiltaksanalyse for 2020.*

SLF 2008: *Nasjonalt miljøprogram 2008. Nasjonale prioriteringer og virkemidler i jordbrukets miljøinnsats.* Rapport-nr.: 20/2008. Oslo: Statens Landbruksforvaltning.

SLF 2008:

http://www.slf.dep.no/portal/page?_pageid=53,418399&_dad=portal&_schema=PORTAL&p_d_i=-181&p_d_c=&p_d_v=2539&p_d_i=-201&p_d_c=&p_d_v=2539&p_d_i=-283&p_d_c=&p_d_v=2539

SSB 2008a: <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/>

SSB 2008b:

<http://www.ssb.no/kostra/stt/index.cgi?spraak=norsk&nivaa=1®ionstype=kommune&faktaark=101412719454480®ioner=default@default&kolonne=0&vent=ny&mal=region&cookie=0>

St. meld 34 2006-2007: *Norsk klimapolitikk.* Miljøverndepartementet

Briseid, Tormod; Arne Grønlund; Odd M. Harstad; Torstein Garmo; Harald Volden; John Morken 2007: *Klimagasser fra landbruket. Utslippsreduksjoner, forslag til mål, tiltak og virkemidler.* Bioforsk Rapport Vol. 3 Nr.9 2008. Ås: Bioforsk.

Wilhelmsen, Einar, Kristina Skoog og Øystein Solevåg 2007: *Klimanytte av gjenvinning.* Bergfald & Co.

6 Handlingsplan

Mål og strategi	Aktivitet	Status 1.07.09	Indikator	Ansvar	Tidsfrist
Stasjonær energi					
Samarbeide med aktørar utafør kommune-organisasjonen	Etablere 3 til 4 samarbeidsgrupper for klima- og energisparing innanfor lag, organisasjonar og næringsaktørar.		Tal etablerte samarbeidsgrupper		
Endre haldningar gjennom informasjon	Årleg informasjonskampanje mot privathushald, barn og unge, med fokus på energi og miljø og i størst mogleg grad målbare klimaresultat..		Årleg gjennomføring		
	Etablere informasjonshjørne i kommunehuset med aktuell informasjon både for nybygg og rehabilitering.		Informasjonshjørne etablert Halvårleg oppdatering		
Auke energieffektiviteten i eksisterande bygg	Gjennomføre felles tilbudsprosess som sikrar tilbod på gode kvalitetssikra enøk-produkt til god pris.		Tal produkt		
	Informasjons- og haldningstiltak mot eksisterande bustad og næringsbygg (gjerni i samarbeid med andre kommunar)				
Påverke og legge til rette for energi- og miljøvenleg nybygging	Innføre varige informasjonstiltak for auka bruk av lågenergibygg.		Tiltak etablert. Halvårleg oppdatering		
	Innføre rutine som sikrar at alle nye byggefelt og næringsområde primært blir vurdert med fornybar energiforsyning		Rutine etablert og dokumentert vurdering		
	Sikre innbyggjarar som skal bygge hus har god tilgang på aktuelle tilbod på lågenergibygg og energieffektive løysingar.		Rutine etablert		
	Utvikle og profilere grønne næringsindustriområde.				
Auke bruk av fornybar energi	Kartlegge potensial av lokale fornybare energiressursar		Kartlegging gjennomført innan utgangen av kvar planperiode		
	Bidra til etablering av fjernvarme i Hareid sentrum, nærvarme i andre område				
	Kartlegge tilgjengeleg spillvarme og naudsynte tiltak for utnytting av denne		Kartlegging gjennomført innan utgangen av kvar planperiode		

	Utgjeie og sette i verk tiltak for auka bruk av vassborne anlegg og lokale energisentralar som kan nytte fornybare energikjelder		Utgjeiing gjennomført innan utgangen av kvar planperiode		
	Kartlegge bruk av fossile energikjelder, utarbeide plan og bidra til utfasing		Kartlegging gjennomført innan utgangen av kvar planperiode		
	Utarbeide plan for auka bruk av fornybare energikjelder og spillvarme		Plan utarbeidd		
	Fornybar energiforsyning til minst eit eksisterande eller nytt byggefelt		Eitt byggefelt forsynt med fornybar energi planlagt/ferdigstilt		
Bidra til klimavenleg næringsutvikling	Kartlegge status og planar hos verksemdene i kommunen, ta initiativ til seminar eller møte med fokus på moglegheiter gjennom klimavenleg næringsutvikling		Kartlegging gjennomført og seminar helde innan utgangen av kvar planperiode		
Stasjonær energi – internt i kommuneorganisasjonen					
Energileiing og energioppfølging	Etablere og drive energileiing for heile kommuneorganisasjonen		System for energileiing etablert. Ansvar for energileiinga fordelt.		
	Etablere og drive energioppfølging for alle kommunale bygg og anlegg		System etablert. Ansvar for oppfølging fordelt.		
Enøktiltak i kommunal byggmasse	Detaljutgreie alle lønsame enøk-tiltak i kommunale bygg og anlegg	Enøk-kartlegging gjennomført vår 09	Tal detaljutgreidde enøk-tiltak		
	Gjennomføre alle strakstiltak som er inntent innan 1 år		Del tiltak gjennomført innan eitt år		
	Gjennomføre alle enøk-tiltak som er inntent innan 5 år		Del tiltak gjennomført innan 2013		
Energieffektive nybygg	Integrere energikompetanse og energiomsyn som vedtaksgrunnlag i alle val heilt frå planstadiet.				
	Velje fornybar energi som oppvarmingskjelde i alle nybygg.		Del nybygg med fornybar energi som oppvarmingskjelde		
	Velje alle energieffektive løysingar som er lønsame etter LSA (livssyklus analyse)				

	Prioritere lågenergi- og passivstandard der dei finst som alternativ.				
Auke bruken av fornybar energi	Konvertere minst 2 kommunale bygg frå elvarme til vassbore varme		Tal bygg konverterte		
	Ta i bruk fornybar energi i minst 2 kommunale bygg		Tal bygg med fornybar energi		
	Montere solvarmeanlegg på minst 2 kommunale bygg i løpet av planperioden		Tal bygg med solvarmeanlegg		
Avfall og forbruk					
Opprette nye/endre fraksjonar i hente- og bringeordning	På lang sikt bør ein vurdere å sortere ut våtorganisk avfall frå restavfallet.		Sortering av våtorganisk avfall		
	Det er ønskjeleg at SSR kan bidra med tips på kvar ein kan få tak i kompostbinge, og gode råd om korleis ein skal gjere handsame dette avfallet heime				
	Vurdere om det mulig å gå over frå bringe- til henteordning på glas og metall innan 2013 .		Tatt opp til vurdering innan 2013		
	Årleg tidsavgrensa utplassering av containerar på bygdene for innsamling av forskjellige fraksjonar avfall.				
Auke kunnskapen om gjenvinning og kjeldesortering/ informasjon	<p>Informasjonstiltak i regi av SSR i form av</p> <ul style="list-style-type: none"> • Infofoldar saman med faktura. • Fast avisspalte i lokalavisene • Opplagg overfor barnehage og skule <p>På tema</p> <ul style="list-style-type: none"> • innleveringspunkt for klede og gjere desse kjent • kvar miljøstasjonane i kommunen er plasserte og kva ein kan levere kva • plastsekkar til plastavfallet • reduksjon i avgifta ved henting kvar 2. veke 				
Bruk av lovverk og forskrifter meir medvete i byggesaker og i tilsyn	Ha årleg gjennomgang av rutinar for byggesakshandsaming, slik at desse til ei kvar tid er stettar krava til avfallshandtering. Gjeld både i saker der kommunen sjølv er byggherre og der andre er tiltakshavarar. Sjå på Forskrift om bruk av utbyggingsavtalar, om ein kan legge inn noko der.		Årleg gjennomgang utførd		
	Sikre kompetanseheving på avfall og forbrukstema i eigen organisasjon, gjerne i samarbeid med kommunane i 7-stjernesamarbeidet				

	Gi Byggesaksforum i oppdrag å utvikle ein felles rettleiar i høve klimavennlege val i byggeprosessar. Må innehalde konkrete forslag til løysingar og kostnadsrammer				
Bruk av SSIS	Gi Innkjøpsforum <ul style="list-style-type: none"> • i oppdrag å kome med forslag til korleis ein kan utforme kravspesifikasjonar i høve klimavennlege val innafor dei ulike innkjøpsområda i ordninga, og korleis klima kan vektast mot andre kriterium.¹² • i oppdrag å finne gode miljøalternativ til alle typar produkt • politiske signal om vilje til å legge bærekraft/klima inn som kriterium ved innkjøp. 				
	Kommunen sin representant i Innkjøpsforum bør vurdere om det er tenleg å ta enkeltprodukt ut av innkjøpsordninga av omsyn til klima		Føretatt vurdering av innkjøpsliste		
Haldningsskapande arbeid	Bruke 7- stjernesamarbeidet til motivere skular og barnehagar til å gå i gang med systematisk arbeid med forbruk i skule og barnehage gjennom opplegg frå LOOP, God start, Regnskogfondet, Grønt Punkt, Grønn Hverdag e.a.		Tal skular/barnehagar satt i gang opplegg med fokus på forbruk		
	Arbeid med haldningsendring gjennom "signalprosjekt" som <ul style="list-style-type: none"> • økologiske og/eller kortreiste varer ved kommunale arrangement • økologisk frukt i skulefruktordninga 				
Redusere avfall og forbruk	Invitere til eitt årleg frukostmøte for næringslivet med tema forbruk, ENØK, avfallsreduksjon, miljømerking o.a. Ved hjelp av ekstern ekspertise for felles kompetanseheving.		Årleg frukostmøte gjennomført		
	Undersøke om kor vidt det er eit kommersielt potensial i næringsavfallet, anten for private eller for kommunen.		Kartlegging gjennomført innan utgangen av kvar planperiode		
	Be SSR arbeide for ei ordning der eit lag eller organisasjon tar hand om ei gjenbruksordning på				

¹² For eksempel: dersom produkta elles er like og det er mindre enn 10 % forskjell i pris skal produktet som har best miljøprofil veljast.

	varer som Frivilligsentralen ikkje tar hand om, dersom SSR ikkje kan gjere dette sjølv.				
	Støtte opp under Frivilligsentralen sin gjenbruksbutikk, arbeide vidare med utviklingspotensialet som ligg der.				
	Bidra til oppretting av ulike lokale byttedagar for til dømes barneutstyr, idrettsutstyr o.a. Til dømes gjennom skulen sitt AU, Frivilligsentralen, idrettslag, barnehagane sitt rådsutval eller andre.				
	Krevje at alle stasjonar for resirkulering er å finne på ein og same stad, og at området dei står på, ikkje ser ut som ein søppelplass.		Rutine i aktiv bruk		
	Opprette nettstad med gode tips til gjenbruk, til dømes av møblar og klede, legge opp til at folk kan kome med gode eksempel; inspirere til gjenbruk. Invitere interiørreksperter til å kome med tips?		Nettstad operativt og jamleg oppdatert		
Andre tiltak	Sjå til at det er glas- og metallcontainerar i alle bygder		Alle bygder har glas- og metallcontainerar		
	Sette ut søpledunkar ved glascontainerane, slik at ein ikkje treng ta med seg tilgrisa plastposar tilbake (aukar motivasjon for å levere i containerane)		Søpledunkar sett ut ved alle glascontainerar		
	Trenger lengre opningstider ved SSR den langopne dagen.				
	10 % forbruk av økologiske varer i kommunale verksemder. Til dømes ved økologisk mjølk i barnehagane, enkelte øko-varer ved sjukeheimen sitt produksjonskjøkken, eller ved kommunehuset.		Del økologiske varer i kommunale verksemder		
Kommunen har eit systematisk arbeid for forbruksreduksjon	Følgje opp fokus på miljømerking i Søre Sunnmøre innkjøpssamarbeid gjennom (kven???) .				
	Gå gjennom "investeringsreglementet" for driftsmiddel og større innkjøp utafor innkjøpsordninga, og vurdere klimatiltak der. Til dømes ENØK-krav i eigne byggeprosjekt eller alternative, miljømerka produkt.		Utgreiing gjennomført innan utgangen av kvar planperiode		
	Arbeide vidare med dei gode rutinane ein har for samkjøring i arbeidstida; til møter, synfaringar mm.				
	Kommunen skal verte Miljøfyrtårn. Prioritere barnehagar og skular i det vidare arbeidet, men heile		Tal sertifiserte kommunale verksemder		

	kommuneorganisasjonen bør vere med.				
	Følgje opp vedtak om spegelvending av "tilgang" til reklame i postkassa, til dømes ved å distribuere nei-takk-klistremerke via servicetorget?			Tilgang til nei-takk-klistremerke via servicetorget	
	Lage rutinar for gjenbruk internt av PC'ar, møbel, kontorutstyr (jfr Ulstein og Vanylven).			Rutine etablert	
	Forbetre materiell, som til dømes skrivarar og kopimaskinar for utskrift på begge sider.				
Transport					
Gjere det tryggare og meir attraktivt å gå/sykle til og frå skule/arbeid	Kartlegge kor mange elevar som går og/eller sykklar til skulane i dag	?		Kartlegging gjennomført innan utgangen av kvar planperiode	
	Gå gjennom trafikktryggingsplanen, og følgje opp denne fram mot rullering i 2010	?			
	Vurdere gang- og sykkelveg langs Brandalstranda på strekninga Sveneset –Hareid sentrum, i høve rullering av trafikktryggingsplanen				
	Halde trykket oppe på "sykle-til-jobben"- kampanjen for kommunalt tilsette ved å <ul style="list-style-type: none"> sjå på dette som ei velferdsordning i arbeidstida, der ein kan bytte ut arbeidsreiser med bil, med sykkel eller gange. vurdere ei ordning der ein kan samle opp tal sykla km i bytte mot 				
	Kjøpe inn og vedlikehalde to sykklar til bruk for tilsette på kommunehuset.			Tilgjengelege sykklar på kommunehuset	
Auke talet på kollektivreisande	Arbeide for å auke talet kollektivreisande gjennom samordning av kollektivtilbodet i fylket generelt, og ved betre kravspesifikasjonar i anbodsdocumenta.	?			
	Samarbeide med Statens Vegvesen og Ulstein kommune for opparbeiding av fasilitetar knytt til Park-and-ride i Garneskrysset.				
	Betre korrespondanse <ul style="list-style-type: none"> mellom buss og snøggått til/frå Ulstein og i retning Ørsta/Volda 				
	Sytle for buss-skur med rutetider gjennom Hareidsdalen i samarbeid med næringslivet				Utbetring utførd

	Vidareutvikle "Heim for ein 50-lapp" til å gjelde heile helga.				
	Kartlegge mulegheitene for Ungdomskort til alle i alderen 13-20 i samarbeid med kommunane i 7-stjernesamarbeidet.				
	Når kollektivtilbodet vert betydeleg betra, vil kommunen krevje kollektive reiser for tilsette på tenestereiser.				
Tiltak i bilparken i kommunen	Legge inn slike krav i innkjøpsordninga <ul style="list-style-type: none"> vurdere klimaomsyn ved utskifting i bilparken vurdere elbil og hybridbil på linje med konvensjonelle løysingar prioritere å kjøpe inn/lease eit mindre tal lavutsleppsilar (t.d. 1 av 10) 		Nye krav innarbeidd i innkjøpsordninga		
	Halde fram med gode rutinar for samkjøring til/frå møte og synfaringar mm i arbeidstida				
	Sjå til at kommunen sin bilpark vert meir fleksibel, slik at fleire har tilgang på kommunale kjøretøy i arbeidstida.				
Andre tiltak	Gjennomføre møte med større næringslivsbedrifter for å samordne privat og offentleg kollektivtransport.				
	Etablere rutine som sikrar auka bruk av kommunen sitt videokonferanseutstyr		Rutine etablert		
Næringsliv					
Nytte Hareid Næringsforum som arena for samarbeid i klimaspørsmål	Kartlegge sertifisering, miljøstatus og planar i bedriftene i kommunen		Kartlegging gjennomført innan utgangen av kvar planperiode		
	Vurdere potensialet for miljøsertifisering				
Landbruk					
Være i dialog med landbruksnæringa	Ha ein aktiv dialog med landbruksnæringa med sikte på reduksjon av klimagassutslepp frå landbruket.				
	Vere fagleg oppdatert på kunnskapsgrunnlaget i høve klimatiltak i landbruket.				
Vegleide landbruks-eigedomar i å konvertere frå el og olje til flisfyring	Opprette kontaktar m.m. Innovasjon Noreg i forhold til støtteordningar.			Lokal administrasjon	
Setje inn tiltak for redusert	Vurdere tiltak og utarbeide strategiar og tiltak for reduksjon av utslipp				

nitrogengjødsling og reduksjon av haustpløying.					
Redusere klimagassutslepp frå husdyrhald ved å endre fôrblanding og vidare prosessere husdyrgjødsel					
Leggje til rette for etablering av lokale varmeleverandørar, med basis i landbruket sine egne aktørar.					